

Αρχαιολογία

ΝΕΑ ΖΩΗ ΓΙΑ ΕΝΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟ ΜΝΗΜΕΙΟ

ΤΗΣ ΕΡΗΣ ΒΑΡΔΑΚΗ

Ενας μικρός λόφος γύρω στα 200 μέτρα ύψος, με μια μικρή εκκλησία, την Αγία Κυριακή, μόλις 5 χλμ. νοτιοδυτικά της Σπάρτης. Ο τυχαίος επισκέπτης σήμερα μάλλον δεν μπορεί να φανταστεί τη σημασία του. Και όμως εκεί βρισκόταν το πλέον ίσως αιγιματικό κτίσμα της ελληνικής αρχαιότητας, ο θρόνος του Απόλλωνα Αμυκλαίου. Γιατί ακριβώς εκεί οι αρχαίοι Σπαρτιάτες δημιούργησαν τον 6ο αιώνα π.Χ. ένα ιερό το οποίο στο επίκεντρό του έφερε αντί ενός συνηθισμένου ναού έναν κολοσσιαίο θρόνο, κατασκευή του διάσημου αρχιτέκτονα από τη Μαγνησία της Μικράς Ασίας Βαθυκλή, ώστε να περιβάλλει το ξύλινο ξόανο του θεού Απόλλωνα ύψους 15 μ. το οποίο στεκόταν πάνω από τον τάφο του Υακίνθου, ο οποίος ήταν σύμφωνα με τον μύθο αγαπημένος του φίλος. Και ακριβώς μπροστά στον θρόνο απλωνόταν ένας βαθμιδωτός κυκλικός βωμός ύψους 4 μ., που και αυτός μπορεί να θεωρηθεί σπάνια κατασκευή.

Δυστυχώς όμως με το πέρασμα των αιώνων τόσο οι παρεμβάσεις της ίδιας της φύσης όσο και του ανθρώπου κατέστρεψαν το ιερό. Μάλιστα, ήδη από τα πρώτα χριστιανικά χρόνια τα αρχιτεκτονικά του μέλη χρησιμοποιήθηκαν στην κατασκευή χριστιανικών ναών αλλά και κατοικιών, με αποτέλεσμα σήμερα να βρίσκεται «σπαρμένο» σε εκκλησάκια της κοιλάδας του Ευρώτα. Το ενδιαφέρον γύρω από τον εμβληματικό ναό, ο οποίος «διασώθηκε» μέσα από τις γραπτές πηγές και κυρίως τον Πausανία, υπήρξε πάντα έντονο. Στην πλέον πρόσφατη περίοδο ο Αγγελος Δεληβορριάς ξεκίνησε να αναζητεί τα σπαράγματα του μνημείου την περίοδο 1966-68, όταν υπηρετούσε ως αρχαιολόγος στη Σπάρτη. Το 2005 επέστρεψε στον χώρο, επικεφαλής πλέον ενός ευρύτερου ανασκαφικού και αναστηλωτικού προγράμματος. Δυστυχώς, το 2018 έφυγε από τη ζωή χωρίς να προλάβει να ολοκληρώσει το έργο του, το οποίο πλέον συνεχίζεται από τον στενό του συνεργάτη, τον δρ Σταύρο Βλίζο, υπό την αιγίδα της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας.

Και το ιερό του Απόλλωνα Αμυκλαίου τα τελευταία χρόνια υπήρξε γενναιοδωρό. Η αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στο φως νέα μνημεία που εμπλουτίζουν τη γνώση μας, όπως το μνημειακό πρόπυλο

του ιερού, αλλά και τον περίβολό του, ενώ εντοπίστηκε και μία άγνωστη στοά στη νότια πλευρά του ιερού, που χρονολογείται στους αρχαϊκούς χρόνους, στην οποία πιθανότατα να αποθηκευόταν ο εξοπλισμός για τα Υακίνθια – τη γιορτή προς τιμήν του Υακίνθου. Στα δυτικά πάλι του ιερού ήρθαν στο φως μνημεία της ύστερης αρχαιότητας όπως μια δεξαμενή, μια εξέδρα, μια βασιλική και ένα βαπτιστήριο, αποδεικνύοντας ότι ο μοναδικός αυτός τόπος αποτέλεσε χώρο λατρείας αδιάλειπτα από τον 11ο αι. π.Χ. έως τον 12ο αι. μ.Χ.

Ταξίδι στον αρχαίο κόσμο

Και τα νέα είναι ευχάριστα: εντός του 2024, μετά τις εργασίες ανάδειξης που πραγματοποιεί η Εφορεία Αρχαιοτήτων Λακωνίας με κοινοτική χρηματοδότηση, ο αρχαιολογικός χώρος θα ανοίξει στο κοινό με τη δημιουργία διαδρομών για τους επισκέπτες, με την τοποθέτηση πληροφοριακών πινακίδων και με την παροχή των απαραίτητων υποδομών. Μάλιστα, οι επισκέπτες θα μπορέσουν να γυρίσουν πίσω στους αρχαίους χρόνους, να περιηγηθούν μέσα στο μεγαλειώδες μνημείο του θρόνου, να περάσουν μέσα από τις στοές του, να αντικρίσουν το ξόανο του θεού Απόλλωνα, να θαυμάσουν τον βαθμιδωτό κυκλικό βωμό, αλλά και να «παρακολουθήσουν» ζωντανά τις διαδικασίες της αρχαιολογικής ανασκαφής. Το μόνο που χρειάζεται να κάνουν για να συμβούν όλα αυτά είναι να αξιοποιήσουν, μέσω φορητών συσκευών και ειδικών

Ο αρχαιολόγος Σταύρος Βλίζος, διευθυντής του Ερευνητικού Προγράμματος Αμυκλών, μιλάει στο «Βήμα» για την περαιτέρω ανάδειξη του ιερού του Απόλλωνα Αμυκλαίου στη Σπάρτη

Το αποκατεστημένο μέρος του κυκλικού βωμού στο ιερό του Απόλλωνα

Αεροφωτογραφία του αρχαιολογικού χώρου στις Αμύκλες. Επόμενο βήμα των ερευνών είναι οι ανασκαφές περίεξ του αρχικού χώρου, όπου έχουν εντοπιστεί οικοδομικά κατάλοιπα

γυαλιών HOLOLENS, εφαρμογές μεικτής πραγματικότητας που δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο ενός ΕΣΠΑ από ερευνητική ομάδα του Ιονίου Πανεπιστημίου.

Η αποκατάσταση του ιερού

Σε ποιον βαθμό είναι όμως δυνατή η αποκατάσταση του ιερού στις τρεις του διαστάσεις; «Ο Αγγελος Δεληβορριάς εξ αρχής στόχευε σε μία νέα πρόταση σχεδιαστικής αναπαράστασης του ναού» αναφέρει ο δρ Σταύρος Βλίζος μιλώντας στο «Βήμα». «Αυτό έχει επιτευχθεί και έτσι οι αρχιτέκτονες του ερευνητικού προγράμματος, η Μαρία Μαγνήσαλη και ο Θέμης Μπιλής, κατέληξαν σε μία πρώτη πρόταση, ενώ ο Μανόλης Κορρές συνέβαλε στην οριστικοποίηση λεπτομερειών, όπως για παράδειγμα της μορφής του βάθρου του ξοάνου. Οπότε ήδη υπάρχουν μελέτες για το πώς τα διάσπαρτα αρχιτεκτονικά μέλη του ναού θα μπορούσαν να «συνευρεθούν» και να αποδώσουν εν μέρει τον θρόνο».

Όπως εξηγεί, το υπουργείο Πολιτισμού έχει αναλάβει την ανάδειξη του χώρου και σε αυτό το πλαίσιο εντάσσονται και εργασίες στήριξης των μνημείων. «Ο Αγγελος Δεληβορριάς είχε εξ αρχής ένα όραμα για τον θρόνο, να τον δούμε δηλαδή μερικώς αναστηλωμένο, για να γίνει αντιληπτό το εκτόπισμα του οικοδομήματος, όπως έγινε ήδη και με τον βωμό» αναφέρει ο κ. Βλίζος, συμπληρώνοντας ότι το 2018 αποκαταστάθηκε με μια σειρά ογκόλιθων και το νότιο τμήμα του αρχαϊκού περιβόλου του ιερού.

Σημειώνεται ότι ο Αγγελος Δεληβορριάς στο παρελθόν είχε συναντήσει πολλά εμπόδια στην προσπάθειά του να προχωρήσουν οι διαδικασίες αναστήλωσης των μνημείων. «Το υπουργείο Πολιτισμού ήταν πάντα θετικό, καθώς οι προτάσεις μας είχαν ένα ισχυρό επιστημονικό υπόβαθρο» αναφέρει ο κ. Βλίζος. «Υπήρξαν δυστυχώς συναισθηματικού τύπου αντιδράσεις της τοπικής κοινωνίας καθώς δημιουργήθηκαν λανθασμένες εντυπώσεις ότι αν αποσπούσαμε τα αυθεντικά αρχιτεκτονικά μέλη του ναού που χρησιμοποιήθηκαν στην οικοδόμηση των εκκλησιών της περιοχής, αυτές θα κατέρρεαν. Ο Αγγελος Δεληβορριάς δεν ήθελε ποτέ να συγκρούεται με τις τοπικές κοινωνίες. Έτσι αυτό το σχέδιο εγκαταλείφθηκε. Δημιουργήσαμε όμως ακριβή μαρμάρινα αντίγραφα για να αξιοποιηθούν σε μελλοντικές αναστηλώσεις».

Η ανασκαφή συνεχίζεται

Και ενώ η ανασκαφή έχει ολοκληρωθεί εντός των ορίων του αρχαιολογικού χώρου του ιερού, οι έρευνες πλέον του προγράμματος επεκτείνονται, καθώς έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία απαλλοτρίωσης υπέρ του Δημοσίου 15 στρεμμάτων περίεξ του αρχικού χώρου. «Αυτή τη στιγμή όχι μόνο ο χώρος προστατεύεται αποτελεσματικότερα, αλλά έχουμε τη δυνατότητα να αναζητήσουμε και επιπλέον πληροφορίες για τη λειτουργία του ιερού» αναφέρει ο Σταύρος Βλίζος. Όπως εξηγεί, πέρυσι ξεκίνησαν γεωφυσικές έρευνες στις νέες αυτές εκτάσεις και έτσι έχουν ήδη καταλήξει σε συγκεκριμένα σημεία όπου υπάρχουν ενδείξεις οικοδομικών καταλοίπων. «Για εμάς, λοιπόν, αυτό το καλοκαίρι εδώ ξεκινάει μια νέα συστηματική ανασκαφή, με σκοπό την αποκάλυψη μνημείων που ίσως υπήρξαν βοηθητικά του ιερού, όπως πανδοχεία, εστιατόρια, λουτρά, κτίρια δηλαδή που εξυπηρετούσαν τις ανάγκες του λατρευτικού κοινού. Πιστεύουμε λοιπόν ότι με τα νέα δεδομένα θα αλλάξει και πάλι προς το ορθότερο η πρόσληψη και η εικόνα που είχε επικρατήσει κατά το παρελθόν για το ιερό».